

Fånge hos tsaren

Saker att diskutera

Språk

Lär er några ryska ord eller några ryska bokstäver! Läs avsnittet på s. 51–52. Vad betyder de ryska orden? Ryska språket har ett annat alfabet än svenska. Vad kallas alfabeten? (Kyrilliska och latinska)

Religion

Ta reda på något om skillnader i den ortodoxa och lutherska kyrkan. (Kyrkor med lökkupoler, ikoner, rökelse ...) Besök en ortodox kyrka om det finns en i närheten. (s. 36, 57–58, 105)

Mat

Vad kan man tänka sig att äta i skogen på våren eller på hösten, om man är på långvandring, har gått vilse, är på flykt? Vad finns det för speciella rätter som man åt förr i tiden (i Finland/i Ryssland)? Hurdana kärll hade man?

Kläder

Hur klarar man sig utomhus om man inte har skor? Hur var soldater klädda för 300 år sedan jämfört med i dag? Mössa, jacka, byxor, skodon? Hur var vanliga människor klädda? Vilka material var kläderna gjorda av? Titta på bilder, tavlor från 1700-talet. (s. 44, 61)

Bostäder

Hur såg bostäderna och husen ut? (s. 24, 133–134) Hur såg det ut i en vanlig stuga på landet för 300 år sedan? Vilka möbler fanns där? Vad lägger Jöns märke till i husen hos Olga Andrejevna? (s. 50)

Yrken

Vilka var vanliga yrken på den här tiden? Bonde, smed, skomakare, mjölnare (s. 29), skräddare, sömmerska, värdshusvärd ...

Flaggan

Ryska flaggan var på den här tiden röd-vit-blå, liksom den är numera. (s. 11) I vilken ordning kommer färgerna? Sovjetunionen hade en annan flagga. Hur såg den ut, och vilka färger hade den?

Soldatnamn

En av soldaterna i boken kallas Rapp. Tidigare benämndes man med namn som slutade på -son eller -dotter. Bland soldaterna fanns ett behov av att skilja soldaterna åt, och därför fick de tillnamn som t.ex. kunde vara adjektiv, (Tapper, Frisk, Hurtig, Rask, Glader, Frimodig), ord med militär anknytning (Sköld, Svärd, Pistol) eller naturnamn (Björk, Berg, Gran). Känner du till efternamn i dag som låter som soldatnamn?

Fagervik och Hankmo

Jöns kommer från Fagervik och Lisen från Hankmo. Var ligger de här platserna? Ta reda på mera om dem! Vad är lika, vad skiljer dem åt? Hur låter dialekterna?

Mediciner

På den här tiden fanns inte så mycket mediciner. Vad använde man i stället? Växter, t.ex. gåsört. (s. 14) Känner du till andra växter som sägs ha läkande egenskaper?

Folksagor

Baba Jaga är en känd rysk folksaga (s. 69–70). Känner du till några folksagor som har berättats i Finland?

Gårdfarihandlare

Gårdfarihandlare var kringvandrande försäljare som levde på att sälja olika saker. Vilka varor kunde gårdfarihandlarna ha i sin påse? (s. 130)

Allmänt

– På s. 67 funderar Lisen över vilka saker hon längtar efter hemifrån. Vad skulle du sakna mest om du var långt borta hemifrån?

– Längst ner på s. 38 funderar Jöns på vad som är viktigast för honom. Vilka saker är viktiga för dig? Vad kan du inte vara utan?

– Varför är det bra att bekanta sig med andra länder, språk och kulturer? (s. 110–111)

– På s. 123 berättas om hur man försökte skrämman bort pesten genom att dunka med en slev eller hänga upp lök i dörren. Hur uppkommer skrock? Känner du till andra exempel på skrock och vidskepelse?

Några personer som nämns i boken

Karl XII levde 1682–1718. Han var kung av Sverige från 1697 till sin död.

Peter I, Peter den store (på ryska Pjotr) levde 1672–1725 och blev rysk tsar som tioåring år 1682. Till en början var det andra som styrde i hans namn.

Carl Gustaf Armfelt var svensk befälhavare över den finska armén, och slog flera gånger tillbaka de ryska trupperna. Från Sverige kom ingen hjälp, och den finska armén måste dra sig norrut undan ryssarna. I februari 1714 mötte 4500 finska soldater dubbelt så många ryska vid Napo i Storkyro i Österbotten, och den finsk-svenska armén led ett förfärligt nederlag. Senare deltog Armfelt med kung Karl XII i fälttåget mot Norge 1718. Efter kungens död måste Armfelt i snöstorm leda de svenska trupperna tillbaka till Sverige över de jämtländska fjällen.

Nils Ehrenskiöld föddes 1674 i Åbo och kom i svenska flottans tjänst när han var 18 år. År 1708 led han skeppsbrott utanför Estland, och lyckades efter två och ett halvt dygn på skeppsvraket rädda sig och sin besättning. Efter slaget vid Rilax fördes han som fånge till Ryssland, men han behandlades väl och frigavs 1721.

Krig

Stora nordiska kriget Sveriges krig mot Danmark, Polen och Ryssland år 1700–1721.

Stora ofreden kallas tiden 1713–1721, när Finland var ockuperat av ryssarna under Stora nordiska kriget.

Ordlista

bolster kudde eller madrass

dragon soldat som förflyttade sig till häst men stred till fots

fältskär Krigsläkare som utförde amputationer m.m. Fältskärerna hade oftast inte någon utbildning utan var självlärda.

galeja gammalt namn för galär

galär, roddargalär grundgående fartyg som drevs med segel och åror. En galär hade 20 årpar eller mera, och vid varje åra satt tre–fem roddare. Det rymdes 150–200 man ombord, på de största galärerna upp till 500 man. (s. 11)

karbin skjutvapen med kort pipa

karpus en mössa som hörde till soldatutrustningen

kosacker Skickliga ryttare i ryska armén. De red på små uthålliga hästar och använde musköt (ett gevär som laddades med kula och krut, och som måste tändas på nytt vid varje skott), kroksabel, piska och lång pik.

livegen Att vara livegen innebär att man enligt lagen var skyldig att bo och arbeta på en anvisad plats, t.ex. för en godsägare. Man hade inte rätt att flytta därifrån och ägde inte någon mark själv. Godsägaren kunde sälja den som var livegen till någon annan.

provisorisk tillfällig

rotvälska obegripligt språk

svarta döden ett annat ord för pesten